

**ბაჟი მაგისტრატი მოსამართლეების განსჯად საქმეებზე, ბაჟისაგან  
გათავისუფლებისა და ბაჟის ოდენობის შემცირების შიდასახელმწიფოებრივი და  
საერთაშორისო სტანდარტები**

**(სასამართლო პრაქტიკის მიმოხილვა)**

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 39-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, მაგისტრატი მოსამართლის განსჯად საქმეზე სახელმწიფო ბაჟის ოდენობა ყველა ინსტანციის სასამართლოში შეადგენს ამ მუხლით დადგენილი ბაჟის ოდენობის ნახევარს. ამდენად, მაგისტრატი მოსამართლის განსჯად საქმეზე, კერძოდ, ქონებრივ დაგებთან დაკავშირებით წარდგენილ სარჩელზე, შეგებებულ სარჩელზე, მესამე პირის სარჩელზე, რომელიც დამოუკიდებელ მოთხოვნებს აცხადებს დავის საგანზე, სახელმწიფო ბაჟის ოდენობა შეადგენს დავის საგნის ღირებულების 1,5%, მაგრამ არანაკლებ 50 ლარისა. ვინაიდან მაგისტრატი მოსამართლის განსჯადი ქონებრივი დავის სარჩელის ფასი 2000 ლარს არ უნდა აღემატებოდეს, ამიტომ ამგვარ დაგებზე გადასახდელი სახელმწიფო ბაჟის მაქსიმალური ოდენობა 30 ლარია, ხოლო ვინაიდან ბაჟი, მოცემულ შემთხვევებში 50 ლარზე ნაკლები არ უნდა იყოს, ამიტომ მაგისტრატ მოსამართლის განსჯად სასარჩელო ქონებრივ დაგებზე (სარჩელის ფასის მიუხედავად) სახელმწიფო ბაჟი 50 ლარს შეადგენს. რაც შეეხება მაგისტრატი მოსამართლის განსჯად უდავო წარმოების საქმეებს, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 39-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ღ“ ქვეპუნქტის შესაბამისად, სახელმწიფო ბაჟის ოდენობა უდავო წარმოების საქმეზე 50 ლარია, სააპელაციო და საკასაციო საჩივრებზე – შესაბამისად 100 ლარი და 300 ლარი. ვინაიდან მაგისტრატი მოსამართლის განსჯად საქმეზე სახელმწიფო ბაჟის ოდენობა ნახევრდება, ამიტომ უდავო წარმოების საქმეებზე მაგისტრატ მოსამართლესთან გადასახდელი სახელმწიფო ბაჟის ოდენობა 25 ლარს, ხოლო – აპელაციასა და კასაციაში 50 და 150 ლარს შეადგენს. აღნიშნული წესი არ ვრცელდება უდავო წარმოების წესით განსჯად

ისეთ საქმეებზე, რომლებიც მაგისტრატი მოსამართლის განსჯადი არ არის (მაგალითად, შვილად აყვანა, დავალიანების გადახდევინება და ქონების უპატრონოდ ცნობა, თუ მოთხოვნის ან ქონების ღირებულება 2000 ლარს აღემატება). რაც შეეხება გამარტივებულ წარმოებას, საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 39-ე მუხლის პირველი ნაწილის „კ“ ქვეპუნქტის თანახმად, სახელმწიფო ბაჟის ოდენობა თამასუქის ან ჩეკის თაობაზე სარჩელზე – 100 ლარს, ხოლო სააპელაციო და საკასაციო საჩივრებზე – შესაბამისად, 150 და 300 ლარს შეადგენს. ვინაიდან ჩეკისა და თამასუქის თაობაზე სარჩელები, მაგისტრატი მოსამართლის განსჯადია, ამიტომ ბაჟის მითითებული ოდენობა ყველა ინსტანციის სასამართლოში ნახევრდება და პირველ ინსტანციაში – 50 ლარს, აპელაციაში – 75 ლარს, ხოლო კასაციაში – 150 ლარს შეადგენს. გამარტივებული წესით განიხილება ასევე დავალიანების გადახდევინების შესახებ განცხადება, თუ მოთხოვნის ღირებულება 2000 ლარს არ აღემატება. ამ შემთხვევაში მოქმედებს ბაჟის გადახდის საერთო წესი, რაც დავის საგნის ღირებულებიდან გამოითვლება. რაც შეეხება ლიზინგის საგნის გამცემის მფლობელობაში ლიზინგის საგნის დაბრუნების თაობაზე წარდგენილ განცხადებას, აღნიშნული დავაც მაგისტრატი მოსამართლის განსჯადია, ამიტომ ბაჟი დავის საგნის ღირებულებიდან გამოითვლება სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 39-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტითა და ამავე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული წესების შესაბამისად, რაც იმას ნიშნავს, რომ მოცემული კატეგორიის დავებზეც პირველ ინსტანციაში ანუ მაგისტრატ მოსამართლესთან სახელმწიფო ბაჟის სახით, მინიმუმ 50 ლარი გადაიხდევინება <sup>1</sup>. ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ მაგისტრატი მოსამართლის განსჯადი საქმე შეიძლება განიხილოს რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს მოსამართლემ, თანახმად, საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მე-13 მუხლის მე-3 ნაწილისა, რომლის შესაბამისადაც, იმ ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ ერთეულში, სადაც არ მოქმედებს მაგისტრატი მოსამართლე, აგრეთვე მისი არყოფნის შემთხვევაში, ამ კოდექსის მე-14 მუხლით გათვალისწინებული საქმეები შეიძლება განიხილოს რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს სხვა მოსამართლემ. აღნიშნულ შემთხვევებში, ის თავისებურებები, რომლებიც მაგისტრატი მოსამართლის განსჯადი საქმეების განხილვას

<sup>1</sup> <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/rekomend.pdf>

ახასიათებს, ვრცელდება რაიონულ (საქალაქო) სასამართლოს მოსამართლეებზეც, ვინაიდან, მაგისტრატი მოსამართლის განსჯადი საქმის თავისებურება გამომდინარეობს არა განსჯადი სასამართლოს სპეციფიკიდან, არამედ, თვით დავის კატეგორიიდან, შესაბამისად, ყველა ის წესი, რომელიც მაგისტრატი მოსამართლის განსჯად საქმეებზე ვრცელდება, გამოიყენება რაიონული (საქალაქო) სასამართლოების მიერ, მათ შორის, ბაჟის განახევრების პრინციპი, საქმის გამარტივებული წესით განხილვის რეჟიმი, რაც რაღა თქმა უნდა, არ გულისხმობს საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მე-5 კართ დარეგულირებულ გამარტივებულ წარმოებას, არამედ აღნიშნული გულისხმობს საპროცესო მიმდინარეობის გამარტივებულ წესს, რაც გათვალისწინებულია ამავე კოდექსის 217<sup>ლ</sup>-ე მუხლით.

გარდა ყოველივე ზემოაღნიშნულისა, ბაჟთან დაკავშირებით ყურადღება უნდა გამახვილდეს იმ პრობლემურ საკითხებზე, რომლებიც აქტუალურია არამხოლოდ მაგისტრატი მოსამართლის განსჯადი საქმეებისათვის, არამედ ყველა კატეგორიის საქმეზე. კერძოდ, რა პრინციპებით უნდა იხელმძღვანელოს სასამართლომ იმ შუამდგომლობებთან დაკავშირებით, რომლებიც ეხება ბაჟის ოდენობის შემცირებას, გადავადებას და ბაჟის გადახდისაგან გათავისუფლებას. უნდა აღინიშნოს, რომ აღნიშნული ცალკე წარმოების ტიპია, რომელიც ზეპირი მოსმენის გარეშე მიმდინარეობს. ცალსახაა და პრობლემებს არ ქმნის პრაქტიკაში ბაჟისაგან გათავისუფლების ის საფუძვლები, რომლებსაც საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 46-ე მუხლი ითვალისწინებს. აღნიშნული საფუძვლები ბაჟისაგან გათავისუფლების კანონისმიერი წინაპირობებია და ყოველგვარი მტკიცების გარეშე წარმოადგენს ბაჟის გადახდისაგან გათავისუფლების საფუძველს. გარკვეულ თავისებურებებთან არის დაკავშირებული საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 46-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ვ“ ქვეპუნქტი, რომლის მიხედვითაც, სახელმწიფო ბიუჯეტის სასარგებლოდ სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან თავისუფლდებიან მხარეები, რომლებიც დადგენილი წესით რეგისტრირებული არიან სოციალურად დაუცველი ოჯახების მონაცემთა ერთიან ბაზაში და იღებენ საარსებო შემწეობას, რაც დასტურდება შესაბამისი დოკუმენტაციით. მოცემულ შემთხვევაში, სასამართლო ხელმძღვანელობს

„სახელმწიფო ბაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-5 მუხლის პირველი პუნქტის „მ“ ქვეპუნქტით, რომლის შესაბამისად, საერთო სასამართლოებში განსახილველ საქმეებზე სახელმწიფო ბაჟის გადახდისაგან თავისუფლდება სოციალურად დაუცველი ოჯახების მონაცემთა ერთიან ბაზაში რეგისტრირებული პირი, რომლის ოჯახის სოციალურ-ეკონომიკური მაჩვენებელი ტოლია ან ნაკლებია საქართველოს მთავრობის მიერ დადგენილ ზღვრულ ქულაზე. საქართველოს მთავრობის 2006 წლის 28 ივლისის №145 დადგენილების მე-7 მუხლის მიხედვით კი, საარსებო შემწეობის მისაღები ზღვრული ქულა არის 57001 (ორმოცდაჩვიდმეტი ათას ერთი). ამდენად, თუ მოსარჩელის საარსებო შემწეობის მისაღები ქულა 57001 –ის ტოლი ან ნაკლებია, იგი სახელმწიფო ბაჟის გადახდისაგან თავისუფლდება.

გარკვეულ პრობლემებთან არის დაკავშირებული ბაჟისაგან გათავისუფლების საფუძვლის შეფასება საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 47-ე მუხლის კონტექსტში და გადავადება ან ოდენობის შემცირება – ამავე კოდექსის 48-ე მუხლიდან გამომდინარე. ორივე შემთხვევაში შუამდგომლობა უნდა ეფუძნებოდეს უტყუარ მტკიცებულებებს ბაჟის გადახდის შეუძლებლობასთან დაკავშირებით. სასამართლო აღნიშნული ტიპის შუამდგომლობებთან დაკავშირებით ხელმძღვანელობს საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 102-103-ე და 105-ე მუხლებით და განმარტავს, მოსარჩელემ საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 102-ე და 103-ე მუხლების მოთხოვნათა შესაბამისად, სასამართლოს უნდა წარუდგინოს ქონებრივი მდგომარეობის ამსახველი მტკიცებულებები, წინააღმდეგ შემთხვევაში, სასამართლო მოკლებულია შესაძლებლობას საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 105-ე მუხლის მოთხოვნათა დაცვით, შეაფასოს მტკიცებულებები და იმსჯელოს მხარის ქონებრივ მდგომარეობასა და მის თანმდევ შედეგებზე სასამართლო ხარჯების გადახდის გადავადებასთან მიმართებით. უტყუარი მტკიცებულებებით ქონებრივი მდგომარეობის დადასტურება კანონისმიერი პირობაა და სასამართლო არ არის უფლებამოსილი მტკიცებულებათა არარსებობის პირობებში, დააკმაყოფილოს ბაჟის გადახდის გადავადების ან შემცირების თაობაზე წარმოდგენილი შუამდგომლობა<sup>2</sup>.

---

<sup>2</sup> იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2009 წლის 26 თებერვლის განჩინება №ას-1167-1312-08  
იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2009 წლის 6 ივლისის განჩინება №ას-437-751-09  
იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2009 წლის 24 დეკემბრის განჩინება №ას-1094-1358-09

ამასთან, ბაჟის გადახდის გადავადების ან ბაჟის გადახდისაგან გათავისუფლების თაობაზე წარდგენილი შუამდგომლობა, ყველა შემთხვევაში, სასამართლოს წესით არსებითად შეფასების საგანი უნდა გახდეს. შესაბამისად, დაუშვებელია ბაჟის საკითხის თაობაზე წარდგენილი შუამდგომლობის რეაგირების გარეშე დატოვება ან კიდევ სარჩელის, სააპელაციო საჩივრის ან საკასაციო საჩივრის მიღებაზე უარის თქმა ბაჟის გადაუხდელობის საფუძველით, ბაჟის გადახდისაგან გათავისუფლების ან ბაჟის გადავადების თაობაზე წარდგენილი შუამდგომლობის განხილვის გარეშე, რათა დაუსაბუთებლად არ შეიღახოს მხარის უფლება სასამართლო ხელმისაწვდომობაზე<sup>3</sup>.

გარკვეული თავისებურებებით ხასიათდება ბაჟის გადახდისაგან გათავისუფლება, ბაჟის გადახდის გადავადება ან ოდენობის შემცირება იურიდიული პირებისათვის. აღნიშნულთან დაკავშირებით, დაზუსტებით უნდა ითქვას, რომ პრაქტიკა არაერთგვაროვანია და არსებობდა შემთხვევები იურიდიული პირების ბაჟის გადახდისაგან გათავისუფლების თაობაზე, მაშინ როდესაც, საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი ამგვარ შესაძლებლობას არ იძლევა. სასამართლომ იურიდიული პირის ბაჟისაგან გათავისუფლების ან ბაჟის ოდენობის შემცირებისა და გადავადების შუამდგომლობის თაობაზე განმარტა, რომ სასამართლო ხარჯებთან მიმართებით კანონის მიერ დაწესებული სტანდარტი იურიდიული პირებისათვის უფრო მაღალია ვიდრე ფიზიკური პირებისათვის, სწორედ ამიტომ, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი იურიდიული პირებისათვის, განსხვავებით ფიზიკური პირებისაგან, სახელმწიფო ბაჟის გადახდისაგან გათავისუფლების შესაძლებლობას არ ითვალისწინებს. გარდა ამისა, იურიდიული პირებისათვის გადასახდელი სახელმწიფო ბაჟის მინიმალური და მაქსიმალური ოდენობის ზედა ზღვარი გაცილებით აღემატება ფიზიკური პირებისათვის დაწესებული ბაჟის ოდენობის მინიმალურ და მაქსიმალურ ზღვარს. ამდენად, აღნიშნული საკანონმდებლო დანაწესების ანალიზის საფუძველზე სასამართლო მიიჩნევს, რომ იურიდიული პირისათვის, როგორც საკუთარი ქონებით პასუხისმგებელი ორგანიზაციული წარმონაქმნისათვის, სახელმწიფო ბაჟის ოდენობის შემცირება ან მისი გადახდის გადავადება უნდა ეფუძნებოდეს მის მიერ

---

<sup>3</sup> იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2009 წლის 6 აპრილის განჩინება №ას-157-485-09

წარმოდგენილ მტკიცებულებათა ერთობლიობას, რომლითაც დადასტურებული იქნება აღნიშნული იურიდიული პირის გადახდისუნარიობა. გარდა ამისა, სასამართლო ასევე განმარტავს, რომ სასამართლოსათვის მიმართვის უფლება არ წარმოადგენს აბსოლუტურ უფლებას და სახელმწიფო უფლებამოსილია დააწესოს გარკვეული შეზღუდვები საქმის სასამართლო წარმოებაში მიღებასთან დაკავშირებით. თუმცა, საქმის სასამართლო წარმოებაში მიღების ეტაპზე ყოველთვის დაცული უნდა იყოს სამართლიანი ბალანსი და არ უნდა იქნეს ხელყოფილი სასამართლოსათვის მიმართვის უფლების არსი ანუ სასამართლო სამართალწარმოებაზე დაწესებულმა შეზღუდვამ არ უნდა ხელყოს სასამართლოსათვის მიმართვის უფლება. სწორედ ამგვარი სამართლიანი ბალანსის დაცვას ემსახურებოდა კანონმდებელი, როდესაც სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში განხორციელებული ცვლილებით დააწესა სახელმწიფო ბაჟის ოდენობის მაქსიმალური ზღვარი. ამდენად, სამართლიანი ბალანსი კერძო და საჯარო ინტერესს შორის კანონმდებლის მიერ საპროცესო ნორმაში იმთავითვე დაცულია. რაც შეეხება აღნიშნული ოდენობის შემცირებას, საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი იძლევა აღნიშნულის შესაძლებლობას, თუმცა მხარის ქონებრივი მდგომარეობის ამსახველი უტყუარი მტკიცებულებების არსებობის პირობებში. ყურადსაღებია ის გარემოებაც, რომ საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 48-ე მუხლით გათვალისწინებული „უტყუარი მტკიცებულებების“ დეფინიციას სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი არ ითვალისწინებს, თუმცა, აქვე უნდა განიმარტოს, რომ უტყუარობა შეფასების საგანია და აღნიშნული სასამართლოს კომპეტენციას განეკუთვნება. სასამართლომ მხარის ქონებრივი მდგომარეობის ასახვის მიზნებისათვის მტკიცებულებები უტყუარად რომ მიიჩნიოს, ამისათვის, პირველ რიგში, აუცილებელია აღნიშნული მტკიცებულებები თვით მხარემ წარმოადგინოს<sup>4</sup>.

ბაჟთან დაკავშირებით, უაღრესად დიდი მნიშვნელობა გააჩნია ქონებრივი და არაქონებრივი დაგების ერთმანეთისაგან გამიჯვნის საკითხს. პრაქტიკაში ხშირია შემთხვევა, როდესაც გარიგებების ბათილობისა და სხვა აღიარებითი სარჩელის ელემენტის მქონე დაგებში, მხარეები ბაჟს არაქონებრივი მოთხოვნის შესაბამისად

<sup>4</sup> თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2011 წლის 24 იანვრის №2ბ/4497 განჩინება;

იხდიან. გარიგების ბათილობის იურიდიული ინტერესი და შესაბამისად, ხშირ შემთხვევაში, გარიგების ბათილობასთან ერთად წარმოდგენილი მოთხოვნა ქონებრივი უფლებების აღდგენაში მდგომარეობს. აღნიშნულთან დაკავშირებით, სასამართლომ არაერთგზის განმარტა, რომ მიკუთვნებითი მოთხოვნის საფუძველად არსებული აღიარებითი მოთხოვნა დაეას არაქონებრივად არ აქცევს და შესაბამისად, მასზე არაქონებრივი დავებისათვის გადასახდელი ბაჟის ოდენობა არ ვრცელდება<sup>5</sup>. ქონებრივი დავის მატერიალურ-სამართლებრივი დეფინიცია მდგომარეობს იმაში, რომ ქონებრივი დავა არის ქონებრივ სიკეთესთან დაკავშირებული დავა ანუ დავა ქონებრივია, თუ დავის ობიექტს ქონებრივი სიკეთე წარმოადგენს და მოთხოვნაც ორიენტირებულია ქონებრივი სიკეთის მიღებაზე, დაბრუნებაზე, შენარჩუნებაზე და. ა. შ. თუ მოთხოვნის დაკმაყოფილებით პირი ქონებრივ სარგებელს ნახავს, მიუხედავად სარჩელის მიკუთვნებითი თუ აღიარებითი ბუნებისა, იგი მაინც ქონებრივი კატეგორიის დავად მიიჩნევა და ბაჟი მოსარჩელეს ქონებრივი დავის შესაბამისად გადახდება. ამდენად, მოსაზრება იმასთან დაკავშირებით, რომ ყველა აღიარებითი მოთხოვნა არაქონებრივი ხასიათისაა, მცდარია.

ბაჟთან დაკავშირებით, აღსანიშნავია კიდევ ერთი საკითხი, კერძოდ, თუ რა წესით უნდა ჩამოყალიბდეს ხარვეზის განჩინების სარეზოლუციო ნაწილი, რომლითაც მხარეს სასამართლოს მიერ განსაზღვრულ ვადაში ბაჟის გადახდა ევალება. განჩინების სარეზოლუციო ნაწილი, როგორც სასამართლო აქტის აღსრულებადი ნაწილი, მკაფიოდ უნდა ასახავდეს შესასრულებელი მოქმედების შემადგენლობას, თანმიმდევრობას და, რაც მთავარია, განჩინებით განსაზღვრული მოქმედების განუხორციელებლობის სამართლებრივ შედეგებს. შესაბამისად, თუ განჩინებაში ნათლად და მკაფიოდ არ იქნება მითითებული ბაჟის გადახდისა და აღნიშნული ვალდებულების შესრულების დადასტურების მიზნებისათვის გადახდის ქვითრის დედნის სასამართლოში წარმოდგენის ვალდებულება, მხარის მიერ აღნიშნული ქმედების არაჯეროვანი შესრულება არ იწვევს განჩინებით გათვალისწინებულ იურიდიულ შედეგებს<sup>6</sup>.

<sup>5</sup> იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2009 წლის 14 მაისის განჩინება №ას-288-610-09

<sup>6</sup> იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2008 წლის 28 იანვრის განჩინება №ას-92401230-07;

ბაჟის საკითხთან დაკავშირებით, უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკას. სასამართლო სამართალწარმოების განხორციელების დროს სახელმწიფო ბაჟთან დაკავშირებით ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ შეიმუშავა ზოგადი ხასიათის სახელმძღვანელო პრინციპები. აღნიშნული პრინციპები საფუძვლად უდევს სასამართლოს ბაჟთან დაკავშირებით მიღებულ ყველა გადაწყვეტილებას.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ სახელმწიფო ბაჟის გადახდასთან დაკავშირებით ბევრ საქმეზე და, მათ შორის, საქმეებზე: ტელტრონიკი პოლონეთის წინააღმდეგ კრეუცი პოლონეთის წინააღმდეგ (*Kreuz v. Poland*)<sup>7</sup>, იედამსკა და იედამსკი პოლონეთის წინააღმდეგ (*Jedamski and Jedamska v. Poland*)<sup>8</sup>, პოდბიელსკი და პპუ პოლპურე პოლონეთის წინააღმდეგ (*Podbielski and PPU Polpure v. Poland*)<sup>9</sup> გოლდერი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Golder v. the United Kingdom*)<sup>10</sup>, ზეტი და სხვები გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Z and others v. the United Kingdom*)<sup>11</sup>, მუტატის მუტანდის ირლანდიის წინააღმდეგ (*mutatis mutandis v. Ireland*)<sup>12</sup>, ბრუალა გომეს დე ლა ტორე ესპანეთის წინააღმდეგ (*Brualla Gomez de la Torre v. Spain*)<sup>13</sup>, ტოლსტოი-მილოსლავსკი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Tolstoy-Miloslavsky v. the United Kingdom*)<sup>14</sup>, შპს ტინელი და სონსი და სხვები და მაკელდაფი და სხვები გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Tinnelly & Sons Ltd and Others and McElduff and Others v. the United Kingdom*)<sup>15</sup> და ა. შ. განმარტა შემდეგი:

<sup>7</sup><http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=14&portal=hbkm&action=html&highlight=Poland&sessionid=93519405&skin=hudoc-en>

<sup>8</sup><http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=94&portal=hbkm&action=html&highlight=Poland&sessionid=93519405&skin=hudoc-en>

<sup>9</sup><http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=96&portal=hbkm&action=html&highlight=Poland&sessionid=93519405&skin=hudoc-en>

<sup>10</sup><http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Golder&sessionid=93518032&skin=hudoc-en>

<sup>11</sup><http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Z%20%7C%20Others%20%7C%20United%20%7C%20Kingdom&sessionid=93520549&skin=hudoc-en>

<sup>12</sup><http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=26&portal=hbkm&action=html&highlight=Ireland&sessionid=93518032&skin=hudoc-en>

<sup>13</sup><http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Brualla%20%7C%20Gomez&sessionid=93518374&skin=hudoc-en>

<sup>14</sup><http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=tolstoy&sessionid=93520549&skin=hudoc-en>

<sup>15</sup><http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Sons%20%7C%20LTD&sessionid=93520549&skin=hudoc-en>



ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის პირველი ნაწილი უზრუნველყოფს ყოველი ადამიანის უფლებას სასამართლო წესით დაიცვას თავისი უფლებები და მოვალეობები. სასამართლოს ხელმისაწვდომობის უფლება „სასამართლოს უფლების“ მხოლოდ ერთ-ერთ კომპონენტს წარმოადგენს. თუმცა, აღნიშნული კომპონენტი კონვენციის ზემოხსენებული მუხლით გათვალისწინებული სხვა უფლებებით სარგებლობის გარანტიაა.

„სასამართლოს უფლება“ არ არის აბსოლუტური უფლება, იგი შეიძლება სახელმწიფოს მიერ შეიზღუდოს. ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის პირველი ნაწილი აძლევს რა მხარეებს თავიანთ უფლებათა და თავისუფლებათა დასაცავად „სასამართლო ხელმისაწვდომობის უფლებას“, სახელმწიფოს ამავე დროს აღნიშნული უფლების შეზღუდვის იმ საშუალებათა თავისუფალი არჩევანის გაკეთების შესაძლებლობას ანიჭებს, რომელთა მეშვეობითაც „სასამართლო ხელმისაწვდომობის უფლება“ შეიძლება შეიზღუდოს, თუმცა ამავე დროს სასამართლო განმარტავს, რომ აღნიშნული შეზღუდვები უნდა ემსახურებოდეს ლეგიტიმურ მიზანს და დაცული უნდა იყოს სამართლიანი ბალანსი გამოყენებულ საშუალებებსა და დასახულ მიზნებს შორის.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ ზოგიერთ საქმეზე დასაშვებად მიიჩნია ფიზიკურ პირთათვის სასამართლო ხელმისაწვდომობაზე გარკვეული სახის, მათ შორის, ფინანსური შეზღუდვის დაწესება. აღნიშნული შესაძლებლობა განსაკუთრებით იმ საქმეებს ეხება, სადაც საჩივრის დასაშვებობაზე საუბარი ან სადაც მართლმსაჯულება მომჩივნისაგან იმ ხარჯების ანაზღაურებას ითხოვს, რომლებიც მეორე მხარემ გასწია.

სარჩელის ან საჩივრის დასაშვებად ცნობის ერთ-ერთ წინაპირობად სახელმწიფო ბაჟის გადახდის ვალდებულების დაწესება ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის პირველი ნაწილის შინაარსიდან გამომდინარე, არ უნდა იქნეს გაგებული სასამართლოს ხელმისაწვდომობის უფლების ხელყოფად. თუმცა, სასამართლოს მიერ გამოყენებულმა შეზღუდვებმა არ უნდა შეზღუდოს სასამართლო

ხელმისაწვდომობის უფლება იმ გზით ან იმ ფარგლებში, რაც თვით აღნიშნული უფლების (სასამართლო ხელმისაწვდომობის) არსს ხელყოფს.

სარჩელისა თუ საჩივრის დასაშვებობის შემოწმებისას სასამართლომ განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოს შემდეგ გარემოებებს:

1. სასამართლო ბაჟის ოდენობა გამოანგარიშებულ უნდა იქნეს ყოველი კონკრეტული საქმის ფაქტობრივი გარემოებების შესაბამისად, მომჩივნის ფინანსური მდგომარეობის ჩათვლით;
2. ასევე გათვალისწინებულ უნდა იქნას სამართალწარმოების ეტაპი, როცა აღნიშნული შეზღუდვა იქნა გამოყენებული;

ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის პირველი ნაწილი არ ავალდებულებს მონაწილე სახელმწიფოებს სააპელაციო ან საკასაციო ინსტანციის სასამართლოების შექმნას, მაგრამ იმ შემთხვევაში, თუ მონაწილე სახელმწიფოს გააჩნია ზემდგომი ინსტანციის სასამართლო, მაშინ აღნიშნული კონვენციის მე-6 მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული უფლებების დაცვა უზრუნველყოფილ უნდა იქნეს ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოებშიც, თუმცა, მოცემულ უფლებათა დაცვა ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოებში აღნიშნული ინსტანციის სასამართლოების თავისებურებების გათვალისწინებით უნდა განხორციელდეს.

ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოში ბაჟის საკითხთან დაკავშირებით ევროპულმა სასამართლომ ასევე განმარტა, რომ სააპელაციო წესით საქმის განხილვის თავისებურებებისა და ასევე იმის გათვალისწინებით, რომ პირველი ინსტანციის სასამართლოში საქმე არსებითად უკვე განხილულ იქნა, მონაწილე სახელმწიფო უფლებამოსილია სააპელაციო წესით საქმის განხილვის დასაშვებობაზე უფრო მკაცრი შეზღუდვები დააწესოს.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ გარდა ზემოაღნიშნულისა, საკუთარი დანიშნულება განმარტა და მიუთითა, რომ მის ფუნქციას არ წარმოადგენს ეროვნულ დონეზე კომპეტენტური ორგანოს ნაცვლად მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომის უზრუნველყოფი მაქსიმალურად ეფექტური

ზომების განსაზღვრა და არც იმ ფაქტების შეფასება, რომლებიც სასამართლო გადაწყვეტილებას დაედო საფუძვლად. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს როლი მდგომარეობს იმაში, რომ შეამოწმოს კომპეტენტური ორგანოების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებით დამდგარი შედეგის შესაბამისობა ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპულ კონვენციასთან.

ამასთან, სასამართლომ განმარტა ისიც, რომ მის მიერ ფაქტების კვლევა ეფუძნება კონვენციით გათვალისწინებულ პრინციპებს, დაიცვას არა თეორიული, ილუზიური უფლებები, არამედ უზრუნველყოს პრაქტიკული და ეფექტური უფლებების განხორციელება და დაცვა, სწორედ ისეთის როგორიც, დემოკრატიულ საზოგადოებაში მისი განსაკუთრებული ადგილიდან გამომდინარე, სამართლიანი სასამართლოს უფლებაა.

კონკრეტულ ფაქტობრივ გარემოებებთან დაკავშირებით ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე კრეუცი პოლონეთის (*Kreuz v. Poland*) წინააღმდეგ<sup>16</sup>, აღნიშნა, რომ ის ბაჟი რაც მოცემულ საქმეში ფიზიკურ პირს დაეკისრა, გადაჭარბებულია. სასამართლოს მიერ ბაჟისაგან გათავისუფლებაზე უარმა კი მოსარჩელე აიძულა უარი ეთქვა სარჩელზე, რის შედეგადაც მოცემული საქმე სასამართლო წესით აღარ განხილულა. ამდენად, მოცემულ შემთხვევაში, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა შესახებ ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის პირველი ნაწილით გარანტირებული „სასამართლოს ხელმისაწვდომობის“ არსი.

სამართალწარმოების ეტაპს განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ საქმეში (*Brualla Gomez de la Torre v. Spain*) ბრუალა გომეს დე ლა ტორე ესპანეთის წინააღმდეგ<sup>17</sup>. მოცემულ საქმეში ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის პირველი ნაწილი დარღვეულად არ მიიჩნია. როგორც საქმის ფაქტობრივი გარემოებებიდან ირკვევა, განმცხადებელი აღნიშნულ მუხლს დარღვეულად მიიჩნევდა იმის გამო, რომ მისი საკასაციო საჩივარი

<sup>16</sup><http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=14&portal=hbkm&action=html&highlight=Poland&sessionid=93519405&skin=hudoc-en>

<sup>17</sup><http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Brualla%20%7C%20Gomez&sessionid=93518374&skin=hudoc-en>

დაუშვებლად იქნა მიჩნეული საკასაციო ინსტანციის სასამართლოში აღნიშნულთან დაკავშირებით ევროპულმა სასამართლომ განმარტა, რომ უზენაესი სასამართლო, როგორც საკასაციო ინსტანციის სასამართლო გარკვეული თავისებურებებით ხასიათდება, ამიტომ სასამართლოს აღნიშნულ ინსტანციაში განხორციელებული სამართალწარმოება შეიძლება უფრო ფორმალურ ხასიათს ატარებდეს.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ სახელმწიფო ბაჟთან დაკავშირებით შექმნილი პრეცედენტული სამართლიდან შესაძლებელია შემდეგი დასკვნის გაკეთება:

1. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო სასამართლო ხელმისაწვდომობაზე გარკვეული შეზღუდვების დაწესებას დასაშვებად მიიჩნევს;
2. შეზღუდვები შეიძლება ატარებდეს ფინანსურ ხასიათს, რაც მოსარჩელისა ან განმცხადებლისათვის ბაჟის დაკისრებაში გამოიხატება;
3. სასამართლო ხელმისაწვდომობაზე დაწესებული შეზღუდვა, მათ შორის ფინანსურიც, შესაძლებელია უფრო გამკაცრდეს ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოში;
4. სასამართლო ხელმისაწვდომობაზე დაწესებული შეზღუდვა კონვენციის საწინააღმდეგო ხასიათს იძენს, თუ აღნიშნული შეზღუდვის შედეგად სამართალწარმოება საერთოდ არ შედგა;
5. თუ საქმე არა ერთმა, არამედ ორმა ინსტანციამ არსებითად განიხილა, ხოლო საკასაციო ინსტანციის სასამართლომ იგი დასაშვებობის პირობების დაუკმაყოფილებლობის გამო განუხილველად დატოვა, აღნიშნული არ შეიძლება ჩაითვალოს ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული „სასამართლო ხელმისაწვდომობის“ უფლების ხელყოფად;

6. შეზღუდვები უნდა ემსახურებოდეს ლეგიტიმურ მიზანს და დაცული უნდა იყოს სამართლიანი ბალანსი გამოყენებულ საშუალებებსა და დასახულ მიზნებს შორის;
7. სასამართლო ხელმისაწვდომობაზე დაწესებული შეზღუდვა, მათ შორის, ფინანსური, არ უნდა იყოს გადაჭარბებული და არაგონივრული.

ამდენად, დასკვნის სახით უნდა ითქვას, რომ სასამართლო ხელმისაწვდომობაზე ბაჟის სახით გონივრული შეზღუდვის დაწესება სახელმწიფოს ლეგიტიმური უფლებაა, რა დროსაც, დაცული უნდა იყოს ბალანსი კერძო და საჯარო ინტერესს შორის. კერძო ინტერესის დაცვას ემსახურება ქართულ კანონმდებლობაში ბაჟთან დაკავშირებით დაწესებული ზედა ზღვარი, ასევე საკანონმდებლო დონეზე რეგლამენტირებული უფლება იმისა, რომ ბაჟისაგან გათავისუფლების ან ბაჟის ოდენობის შემცირების საკითხი გადაწყდეს ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, ინდივიდუალური საქმის ფაქტობრივი გარემოებების გათვალისწინებით, რა დროსაც, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული მხარის ქონებრივი მდგომარეობა, იმ მტკიცებულებებზე დაყრდნობით, რასაც მხარე თავად წარმოადგენს. ამდენად, მართალია, სახელმწიფოს მხრიდან დაწესებულია სასამართლო ხელმისაწვდომობის შეზღუდვის გარკვეული სტანდარტი, თუმცა, კანონმდებლობა შეზღუდვიდან გამონაკლისს უშვებს, ხოლო გამონაკლისით სარგებლობის უფლება მხარის განსაკუთრებული უფლებაა, რომლის გამოყენება მას მის მიერვე წარმოდგენილ მტკიცებულებებზე დაყრდნობით შეუძლია.